

требують спеціальних технічних засобів для відтворення та аналізу, що створює додаткові виклики під час їх використання для боротьби з дезінформацією. Водночас цифрові технології значно розширюють можливості роботи з такими документами, забезпечуючи швидкий доступ до архівних матеріалів та їх ефективне використання в процесі верифікації інформації.

Отже, у науковому дискурсі аудіовізуальні документи представлені потужним інструментом боротьби з дезінформацією завдяки своїм унікальним характеристикам та функціональним можливостям. Їх ефективне використання потребує розробки спеціальних методик аналізу та верифікації, а також розвитку відповідної інфраструктури для зберігання та доступу. Подальші дослідження в цій галузі мають зосередитись на вдосконаленні методологічних підходів до аналізу аудіовізуальних документів як інструментів протидії дезінформації та розробці практичних рекомендацій щодо їх використання в науковому та інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Анісімова О. М., Ковальська Л. А. Спеціальні види документації та спеціальне (галузеве) документознавство. *Інформація та соціум: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції* (04 червня 2021, Вінниця). 2021. С. 91–93.
2. Життя у смартфоні. Як українці користувалися медіа й соцмережами 2024 року – дослідження usaid / internews (доповнено). 07.11.2024. URL: <https://surli.cc/majucg>
3. Daniela M. Information manipulation in Russia's war of aggression against Ukraine: EU lists seven individuals and five entities. *Council of the European Union*. 28.07.2023. URL: <https://surl.li/slcfkm>
4. Лобода Д. О., Прямухіна Н. В. Боротьба з дезінформацією як частина інформаційної безпеки держави. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (січень, 2024). 2024. С. 95–96.
5. Державний вебпортал бюджету для громадян. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

УДК 025.4:930.26(477)(043.2)

Кладітін Максим Васильович

(*наук. керівник – канд. наук із соц. комунікацій, доцент Кудлай В. О.*)

Маріупольський державний університет, м. Київ

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В АРХІВАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННІ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано сучасні тенденції оцифрування й використання аудіовізуальної спадщини в Україні. Розкрито технічні, правові та управлінські аспекти архівації, приділено увагу питанням авторського права, довготривалого зберігання та впровадження хмарних технологій. Окреслено пріоритетні напрями розвитку архівів з урахуванням державної Стратегії захисту документальної спадщини.

Ключові слова: аудіовізуальні документи, архівація, цифрові технології, хмарні сховища, авторське право.

Х Всеукраїнська наукова студентська конференція

«Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері» (м. Вінниця, 11 квітня 2025 р.)

Стрімка цифровізація в усіх сферах суспільного життя суттєво вплинула на те, як установи зберігають і опрацьовують інформацію. Особливо актуальним це питання є для архівної справи, де знаходяться матеріали історико-культурного та суспільного значення. Аудіовізуальні документи (далі АД), зокрема, значно ускладнюють процес зберігання, оскільки потребують специфічного обладнання, відповідних стандартів оцифрування та дотримання авторських прав. Вони охоплюють широкий спектр медіаформатів – від кіноплівок і відеокасет до цифрових звукозаписів і фотографій [1].

Україна, відповідно до Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року [3], приділяє дедалі більше уваги удосконаленню процедур архівації та розбудові сучасних інформаційних систем зберігання аудіовізуального контенту. Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів (ЦДАЕА) координує низку проєктів і публікує методичні рекомендації щодо створення копій, резервного копіювання у хмарні сховища та організації доступу до матеріалів, що ілюструє потенціал цифрових технологій у збереженні та популяризації культурного надбання [2; 4].

Аудіовізуальні матеріали містять унікальні свідчення, що не лише фіксують хронологію подій, а й передають атмосферу, емоції та культурну специфіку певних історичних періодів. Через них майбутні покоління можуть детальніше дізнатися про побут, традиції та національну ідентичність українського суспільства. Тому питання їх якісної архівації набуло стратегічного характеру. Серед основних проблем у цій сфері вирізняють: зношення фізичних носіїв, застарілі формати зберігання, недосконалу нормативно-правову базу, а також обмеженість технічних ресурсів.

Оскільки більшість АД існує на плівкових і магнітних носіях, чутливих до перепадів температур, вологості та впливу світла, то серед технічних викликів у контексті їх оцифрування є потреба у відтворенні на спеціалізованому обладнанні, яке поступово виходить з ужитку. Оцифрування є єдиним виходом для збереження цих матеріалів, але процес ускладнюється недостатністю фінансування та браком єдиних технічних регламентів. Використання хмарних платформ (зокрема Amazon Web Services) розширює можливості довготривалого зберігання й одночасного доступу до великих обсягів даних. Згідно з Методичними рекомендаціями ЦДАЕА, передавання оцифрованих файлів у хмарні сховища проводиться за захищеними протоколами, зокрема через SFTP або CLI, що забезпечує безпеку даних і зручне масштабування [2]. Завдяки цьому архіви мають змогу не лише убезпечити документи у випадку фізичної втрати, а й організувати їх централізоване опрацювання та моніторинг.

Надійна система метаданих – це ключ до швидкого пошуку та ідентифікації документів у великих цифрових колекціях. Стандарти Dublin Core або METS дають змогу узгоджувати підходи до опису файлів, зберігаючи їх структурованість і гнучкість у використанні.

Задля захисту від збоїв і несанкціонованого доступу архіви реалізують системи резервного копіювання в декількох географічно віддалених датацентрах.

Такий підхід дає змогу мінімізувати ризик повної втрати архіву у випадку техногенних чи воєнних загроз, що є актуальним для українських установ в умовах російської агресії.

Важливим складником архівної справи є дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності [1; 6]. Аудіовізуальні документи часто містять об'єкти авторського права (музичні твори, телепередачі, кінофільми тощо), використання яких у дослідницьких чи комерційних проєктах вимагає офіційного дозволу правовласників. За законом, архіви не мають права вільно поширювати або модифікувати контент, якщо цей контент ще перебуває під охороною авторського права. Винятками є лише певні випадки, визначені нормативно-правовими актами (наприклад, для наукової чи освітньої діяльності).

З іншого боку, архіву життєво необхідно оцифровувати матеріали, аби вберегти їх від руйнування. Це призводить до низки юридичних колізій, адже створення копій нерідко підпадає під норми про відтворення творів. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», архіви можуть створювати репрографічні копії з некомерційною метою. Однак виготовлення цифрових копій, у тому числі з аудіо- та відеокасет, формально потребує санкції правовласників [6]. Подолати такі обмеження допомагає укладання окремих договорів, а також підхід «fair use».

Поступова розбудова національної інфраструктури хмарного зберігання АВД зі зрозумілими регламентами доступу та взаємодії між архівами дасть змогу уніфікувати вимоги до оцифрування та зберігання. Можливим стане розподілене збереження, коли кожен архів відповідає за конкретний розділ цифрового контенту, а користувачі отримують до нього доступ із єдиного порталу. Наявність узгоджених описових полів (метаданих) і єдиної термінології дасть змогу інтегрувати бази даних різних архівних установ, а також сприятиме активнішій міжнародній співпраці (зокрема з європейськими порталами культурної спадщини).

Сучасні платформи та міжнародні проєкти (як-от Europeana) доводять, що відкритість даних (Open Data) може прискорити дослідження, популяризувати національну історичну спадщину та надати суспільству доступ до величезних інформаційних ресурсів. В Україні створення аналогічної системи буде логічним продовженням розпочатих ініціатив.

Розпізнавання мовлення в аудіозаписах, розпізнавання облич і сцен у відеоматеріалах, аналіз зображень – усе це допомагає більш детально каталогізувати та індексувати документи, перетворюючи їх на достовірні бази даних для науковців, викладачів і журналістів.

Актуальним є вдосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема Директиви ЄС щодо авторського права в єдиному цифровому ринку. Скоординована робота між державними органами, архівами та експертами права інтелектуальної власності може створити нові умови для спрощеного доступу до «сирітських творів» і раніше недоступних документів.

Процес переведення аудіовізуальних документів в електронну форму має складатися з низки послідовних етапів (див. табл. 1). Кожен із них передбачає залучення кваліфікованих фахівців, застосування відповідного обладнання та

врахування ризиків, пов'язаних із якістю, захистом даних і авторськими обмеженнями.

Таблиця 1 – Основні етапи оцифрування аудіовізуальних документів [2]

Етап	Коротка характеристика
Підготовка носіїв	Перевірка фізичного стану касет, плівок та інших носіїв; усунення пилу, механічних пошкоджень; каталогізація матеріалів, внесення до реєстру
Тестове оцифрування	Використання пробних ділянок для налаштування обладнання (сканерів, плесрів, конвертерів). Перевірка кольоропередачі, частоти дискретизації звуку, кодеків і форматів збереження
Масове оцифрування	Безпосереднє копіювання матеріалів згідно з обраними технічними параметрами (роздільна здатність, бітрейт аудіо, тип контейнера). Контроль якості та систематичне збереження метаданих
Первинна перевірка	Перегляд чи прослуховування отриманих файлів, перевірка збігу хронометражу та цілісності, виправлення можливих спотворень за допомогою спеціального програмного забезпечення
Створення резервних копій	Архівування одержаних матеріалів на різні носії (оптичні, магнітні, хмарні) для уникнення втрат. Надання доступу до захищеного хмарного сховища відповідно до методичних рекомендацій ЦДАЕА
Каталогізація та зберігання	Розширений опис (метадані, анотації, ключові слова), включення в електронний каталог, інтеграція з іншими архівними системами. Визначення політики доступу з урахуванням правових норм і умов використання

Для ефективного планування оцифрування та моніторингу стану цифрових фондів варто також звертати увагу на типи і пріоритетність обробки аудіовізуальних документів. Відповідно до їх історичної цінності, фізичного стану та можливості втрати через застарілі формати носіїв архіви часто формують власні внутрішні рейтинги першочергових заходів.

Оскільки оцифрування завжди вимагає суттєвих фінансових витрат, реалізація комплексних програм збереження аудіовізуальних документів передбачає залучення державного фінансування, приватних інвесторів, міжнародних грантів чи партнерських проєктів.

Отже, цифрові технології відкривають нові можливості для тривалого зберігання і доступу до аудіовізуальної спадщини України. Завдяки впровадженню хмарних рішень, методичних рекомендацій і розробці національних стандартів опису даних архівна сфера може суттєво модернізуватися. У перспективі гармонійне поєднання технологічних можливостей та державної стратегії дасть змогу українським архівам утвердитися як сучасним центрам збереження й поширення документального надбання. Вдосконалення інфраструктури, розробка національних інструкцій з оцифрування, підтримка інноваційних платформ і налагодження міжнародного співробітництва можуть суттєво підвищити ефективність архівної сфери й допомогти зберегти унікальні аудіовізуальні скарби для теперішнього та майбутніх поколінь.

Список використаних джерел Приходько Л. Ф. Методичний посібник з авторського права і суміжних прав для архівістів. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2022. 181 с.
URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004436> (дата звернення: 06.04.2025).

2. Євсєєв К. В., Беденко В. В. Методичні рекомендації щодо використання програмних засобів для завантаження файлів у хмарні сховища. *Державна архівна служба України, ЦДАЕА*. Київ, 2023. 15 с. URL: https://tsdaea.archives.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni_rekomendacziyi_shhodo_zavantazhennya_v_hs.pdf (дата звернення: 06.04.2025).

3. Про схвалення Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.04.2025).

4. Оцифрування документів. *Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів*. URL: <https://tsdaea.archives.gov.ua/oczyfruvannya-dokumentiv/> (дата звернення: 06.04.2025).

5. Резервне копіювання у хмарні сховища. *Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів*. 21.12.2023. URL: <https://tsdaea.archives.gov.ua/2023/12/21/rezervne-kopiyuvannya-u-hmarni-shovyshha/> (дата звернення: 06.04.2025).

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України № 2811-IX, чинний, поточна редакція (зі змінами від 15.11.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.04.2025).

УДК 004.738

Шановал Валерія Вікторівна

(наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Яворська Т. М.)

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. У роботі розглянуто законодавче та нормативне регулювання обліку архівних документів в Україні. Проаналізовано основні законодавчі акти, що регулюють збереження, облік та доступ до архівних матеріалів, з акцентом на їх роль в забезпеченні прозорості, захисту прав громадян та держави. Розглянуто підзаконні нормативно-правові акти, які деталізують процедури обліку. Запропоновано рекомендації щодо удосконалення нормативно-правової бази, що сприятиме більш ефективному обліку та використанню архівних ресурсів.

Ключові слова: архівні документи, Національний архівний фонд, облік документів, підзаконні акти, електронні документи.

В Україні, як і в інших країнах, існує складна система законодавчого та нормативного регулювання обліку архівних документів, спрямована на забезпечення їх збереження та доступності для суспільства. Одним з основних законодавчих актів, які регулюють архівну справу та облік документів в Україні, є Закон «Про Національний архівний фонд та архівні установи».

Національний архівний фонд (НАФ) України формується на основі документів, що утворюються в процесі діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, веде облік усіх документів, що входять до його складу, тобто реєстрацію, кваліфікацію, опис тощо. Важливим аспектом є визначення джерел комплектування та їх розподіл між відповідними архівними установами. Процес комплектування включає відбір документів,